

StV@eduskunta.fi

Lausunto hallituksen esityksestä HE 127/2022 eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

HEL 2022-011546 T 03 00 00

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala toteaa, että hallituksen esityksen tavoitteena on ollut parantaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien sosiaalihuollon asiakkaiden asemaa. Tähän tavoitteeseen on pyritty korostamalla asiainnoin saavutettavuutta, parantamalla asiakkaan oikeutta henkilökohtaiseen palveluun, selkeyttämällä toimeentulotuen eri osien välistä suhdetta ja toimeentulotuen myöntämisessä käyttävää harkintaa sekä parantamalla kahden toimijan välistä yhteistyötä Kansaneläkelaitoksen ja kuntien välillä (tulevaisuudessa hyvinvointialueiden ja Helsingin ja Ahvenmaan erillisratkaisun välillä).

Helsingin kaupunki on antanut jo aiemmin lausunnon lakiuudistuksen esitysluonnokseen, päivätty 30.5.2022. Tässä lausunnossa on otettu huomioon jo aiemmin lausuttuja asioita sekä on otettu kantaa esityksessä muutettuihin lakipykäliin:

5 § Toimeentulotukiasioiden valtakunnallinen neuvottelukunta ja 27 e § Toimeentulotukiasioiden alueellinen neuvottelukunta.

Neuvottelukuntien asettaminen ja niistä säätäminen on kannatettava muutos.

6 § Toimeentulotuen määräytyminen ja rakenne ja 13 § Toimeentulotuen määräytymisaika ja laskelma.

Nämä ovat muutoksia, joiden toimeenpaneminen herättää kysymyksiä. Lakiesitys pitää sisällään laskelman laatimisen toimeentulotuen hakijan tulojen ja varojen huomioon ottamisesta sekä toimeentulotuessa huomioon otettavista sekä perustoimeentulotuessa että täydentävässä toimeentulotuessa. Esityksessä todetaan, että valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä laskelmaan sisältyvistä tiedoista ja sen laatimiseen liittyvistä yksityiskohdista. Laskelma tulisi teh-

dä ainoastaan Kelassa. Kunnalle tämä olisi uudenlainen lisätehtävä täydentävän toimeentulotuen päätöksenteossa. Lisäksi asiakkaan näkökulmasta yksi laskelma on riittävä. Ehkäisevän toimeentulotuen pykälämuutos on kannatettava, mutta se saa aikaan tietojärjestelmiin muutostarpeita.

On hyvä, että laskelman osoittamassa ylijäämästä huolimatta voidaan poiketa toimeentulotuen hakijan eduksi erityisesti pienen ylijäämän tilanteissa. Tärkeä korostus on, että harkinta on tehtävä jokaisen hakijan kohdalla yksilöllisesti.

Toimeentulotuen viimesijaisuuden esille nostaminen on edelleen mukana lainsäädännössä, mikä ohjaa tukemaan asiakasta ensisijaisten etuuksien hakemisessa. Tämä edellyttää asiakaspalvelun työntekijöiltä jatkossakin laaja-alaista etuus- ja palvelujärjestelmän tuntemusta.

7 § Perustoimeentulotuki.

Perustoimeentulotuen perusosaan sisältyviä menoja on täsmennetty, mutta täydentävässä toimeentulotuessa on paljon sellaisia menoja, jotka voisivat perustellusti katsoa kuuluvan perustoimeentulotukeen, esimerkiksi tiettyyn elämänvaiheeseen liittyvät menot (lapsen syntymä, lapsen harrastusmenot), erityisryhmien vaatetus (romanivaatetus, vamman tai sairauden vaatima erityisvaatekustannukset) tai välttämättömät kodinkoneet. Mikäli tällaiset menot olisivat perustoimeentulotuessa hyväksyttäviä menoja kohtuullisuusarvio huomioon ottaen, muutos lisäisi asiakkaiden yhdenvertaisuutta.

10 § Alennettu perusosa ja 10 a § Perusosan alentamista koskeva menettely.

Jo aiemmin on todettu, että perusosan alentaminen on aina kohtuutonta ja vaarantaa ihmisarvoisen elämän, kun toimeentulotuen saaja elää viimesijaisen toimeentuloturvan varassa. Esityksessä todetaan, että perusosan alentaminen osoittaa sen, että kahden viranomaisen toimivallan jakautuminen tekee prosessista monivaiheisen ja haastavan kokaisuuden. Lakiuudistus ei selkeytä nykytilannetta. Lisäksi toteamme, että kyseinen kohta laissa on ilmeisen tehoton puuttumisen keino ainakin helsinkiläisille toimeentulotuen saajille. Uudistuksessa on tuotu esille, että perusosan alentamisen tilanteessa edellytetään, että toimeentulotuen hakija osallistuu sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin. Perusosan alentamisen prosessi alkaen siitä, että toimeentulotuen hakija on kieltäytynyt ilman perusteltuja syitä työvoimapalvelujen erilaisiin toimenpiteisiin siihen, että sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi on tehty, on yksittäisen henkilön kannalta ajallisesti kohtuuttoman pitkä ja tämä mahdollistaneen useiden enintään kaksi kuukautta kerrallaan kestoltaan perusosan alentamisen jaksoja.

11 § Huomioon otettavat tulot.

Pieni, mutta toimeentulotuen hakijan tilannetta edistävä muutos, kun säädetään, että ansiotulosta jätetään ottamatta huomioon 150 euroa kuukaudessa.

14 § Toimeentulotuen hakeminen, 14 d § Toimeentulotukiasioinnin järjestäminen ja asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen palveluun.

Tavoitteena on, että toimeentulotukiasiointi on toteutettava saavutettavasti ja esteettömästi eri asiakasryhmät huomioon ottaen. Mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun tulee toteuttaa Kelan toimihenkilön kanssa, hyvinvointialueen sosiaalihuollon ammattilaisen tai kahden toimijan yhteistyönä. Tässä on tuotu esille myös asiakkaan oikeus pyytää yhteistä tapaamista, mikä on hyvä uudistus erityisesti haavoittuvassa tai haastavassa elämäntilanteessa olevalle asiakkaalle.

15 § Sosiaalihuollon lausunto.

Säännös on sisällöltään uusi ja sen tavoitteena on korostaa sosiaalihuollon näkemyksen merkitystä perustoimeentulotuen käsittelyssä. Lausunto koskee sosiaalihuollon asiakasta. Sosiaalihuollon ammattilaisen tavoitteena on edistää asiakkaan asemaa ja yksilöllisen tilanteen huomioon ottamista. Lausunto voi olla kirjallinen tai suullinen. Sen tulee olla perusteltu ymmärrettävästi ja ajallisesti rajattu. Lausunto ei sido Kelan päätöksentekoa, mutta lausunto tulee ottaa huomioon perustoimeentulotuen päätöstä tehtäessä. Lausunto voidaan antaa asiakkaasta sen jälkeen, kun sosiaalihuollon ammattilainen on kuullut asiakasta ja informoinut asiakasta lausunnon sisällöstä. Lakiin on kirjattu kolme tilannetta, jota lausunto voi koskea. Ensimmäinen kohta korostaa asiakkaan olosuhteissa ja tilanteessa muiden perusmenojen tarpeellista suuruutta. Tämä on kohta rajaava. Tässä kohtaa sosiaalihuollon asiakkaan kannalta keskeisempää olisi asiakkaan taloudellisen tilanteen kokonaisvaltainen huomioon ottaminen kahden toimijan välisessä toimeentulotuen päätöksenteossa. Esimerkiksi se, että asiakkaan elämäntilanne on haastava, haavoittuva ja asiakkaalla on haasteita hakea ensisijaisten etuuksia, tuloja.

16 § Toimeentulotuen maksaminen.

Maksusitoumusmenettely on lisätty lakiin. Menettelyä on käytetty sekä perustoimeentulotuessa, täydentävässä toimeentulotuessa ja ehkäisevässä toimeentulotukena yhtenä toimeentulotuen maksun suorittamisen takana. Maksusitoumusmenettely on ollut erityisesti kiireellisissä tilanteissa toimiva keino saada tuki nopeasti asiakkaan käyttöön (mm. lääkkeet, henkilöasiakirja, matkakulut, vuokravakuus, elintarvikkeet, optikkotuotteet, muuttopalvelut). Säädos jättää mahdollisuuden myös ra-

hana suoritettavaan maksutavan mutta tässä kohtaa on todettu, että syyn tulee olla erityisen painava. Miten asiakkaan näkemys tai mielipide otetaan huomioon, jää määrittämättä.

3 a luku Tietojen luovuttaminen viranomaisten välillä.

Esitys sisältää laajan kokonaisuuden tietojen luovuttamisesta viranomaisten välillä. Säännösten selkeys ja ymmärrettävyys lain soveltajien kannalta tulee varmistaa ja sanoittaa.

27 § Henkilöllinen soveltamisala.

Tämän uuden pykälän mukaan säädettäisiin, että toimeentulotuki myönnetään Suomessa vakinaisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Oleskelun tosiasiallinen luonne on selvitettävä yksilöllisesti esimerkiksi silloin kun hakijalta puuttuu ulkomaalaislain mukainen oleskelulupa tai kotikunta. Tällöin tulee pyytää hakijalta lisäselvityksiä, joita voi olla esimerkiksi perhesiteet, työsuhteen kautta syntyneet siteet, asumisen muoto, Suomen sosiaaliturvaan kuuluminen tai hakijan tosiasiallinen oleskelun kokonaiskesto Suomessa. Lisäksi tulee ottaa huomioon perheen kohdalla yhdenmukaiset ratkaisut. Pykälän 2 momentti säätää siitä, että jokaisella maassa oleskelevalla henkilöllä olisi oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu. Tällaisia välttämättömyyksiä pidetään ravintoa, välttämättömiä lääkkeitä ja vaatteita sekä majoitusta. Tuen vähimmäismäärä jää määrittämättä mutta tässä yhteydessä viitataan mahdollisuuden alentaa perusosaa enintään 40 % kaksi kuukautta kerrallaan. Sosiaalihuollon palvelujen tuottajana tässä kohtaa herättää kysymyksiä kohta majoitus. Mikä on tämän uuden pykälän suhde sosiaalihuoltolain 21 § tilapäiseen asumiseen?

27 f § Kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista.

Kunnan rahoitusosuus 50 % perustoimeentulotuen kustannuksista on edelleen osa lakia toimeentulotuesta, vaikka kuntien rooli muuttuikin 1.1.2023 hyvinvointialueiden perustamisen jälkeen. Miksi rahoitusmallia ei uudistettu?

Laki sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta:

14 § Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut 3 a) palvelua taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi.

Sosiaalihuoltolain uudistuksen tavoite korostaa sosiaalihuollon laaja-alaista tehtävää asiakkaan taloudellisen tilanteen tukemisessa on haluttu korostaa. Sosiaalihuollolla on muitakin keinoja kuin vain täydentä-

vä ja ehkäisevä toimeentulotuki asiakkaan tilapäisen tai pidempiaikaisen taloudellisen ahdingon tukemisessa mm. talousneuvonta, sosiaalinen luototus ja välitystilipalvelu. Työmuotona on mm. ohjaus ja neuvonta, erilaiset ryhmämuotoiset työmuodot, yhteistyö muiden viranomaisien kanssa (talous- ja velkaneuvonta, ulosotto, edunvalvonta). Laki uudistuksessa todetaan, että taloudellisen toimintakyvyn edistäminen on sellainen palvelu, josta asiakkaan tulisi saada myös päätös sosiaalihuoltolain 45 § mukaan. Onko tämä tarkoituksenmukaista? Voiko sosiaalihuollon palvelujen tuottamisessa tulla vastaan tilanne, että asiakas saa kaksi päätöstä, ensin päätöksen palvelusta taloudellisen toimintakyvyn edistämisestä, sitten päätöksen osallistumisesta oma talous hallintaan -ryhmätoimintaan ja vielä mahdollisesti päätöksen sosiaalisesta luototuksesta?

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 2 ja 18 §:n muuttamisesta

Kuntouttavaan työtoimintaan liittyvät toimintarahan ja matkakorvauksen (kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotukea saavalle) siirtäminen pois toimeentulotukilaista on kannatettava.

Laki toimeentulotuesta 9 § Perusosan suuruus

Hallituksen esityksessä ei ole ehdotettu 9 § perusosan suuruuden uudistamista. Toimeentulotuki on erityinen viimesijainen toimeentuloturva siinä suhteessa, että se on perhekohtainen etuus. Aikuisen henkilön viimesijaisen toimeentuloturvan taso vaihtelee merkittävästi sen mukaan, millaiseen perheeseen hän kuuluu. Esimerkkinä tämän vuoden perusosan tason mukaan 1.8.2022 alkaen:

yksin asuva 532,97 euroa/ kk

yksinhuoltaja 607,59 euroa/ kk

avio- ja avopuoliso kumpikin 453,02 euroa/ kk

vanhempansa tai vanhempiansa luona asuva 18 v täyttänyt henkilö 389,07 euroa/ kk

Aikuisen 18 vuotta täyttäneen henkilön pienimmän ja suurimman perusosa välinen ero on 218,52 euroa/ kk.

Yksinhuoltajan taloudellinen tilanteen haastavuus on tunnistettu viime vuosina ja yksinhuoltajan perusosaa on korotettu. Muut aikuiset ovat sen sijaan jääneet huomioimatta ja on jäänyt tunnistamatta se, että yhteiskunta on nyt toisenlainen kuin silloin, kun perusosan suuruuden määritykset on tehty.

Laki toimeentulotuesta ja suhde muihin lakeihin

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala on todennut jo aiemmin, että Kelan myöntämän perustoimeentulotuen suhde sosiaalihuol-

tolakiin on epäselvä. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoa, mutta Kela ei ole sosiaalihuollon toimija. Tämä ristiriita näyttää olevan edelleen hallituksen esityksessä.

Lisäksi hallituksen esitys sisältää runsaasti viitteitä muihin lakeihin. Näitä viittauksiin ei ole ehditty paneutua, ovatko ne johdonmukaisia vai eivät.

Ehdotetut lait ja voimaantulo 1.1.2023

Hallituksen esityksessä olevat muutokset ovat toimeenpanon kannalta ensisijaisesti toimintakäytäntöjen täsmentämisessä sekä kahden toimijan malliin (hyvinvointialue ml. Helsinki ja Ahvenanmaa ja Kela) että asiakkaalle annettavan palvelun sisällön suhteen mutta esityksessä on muutamia sellaisia muutoksia, jotka edellyttävät hyvinvointialueella ml. Helsinki tietojärjestelmään tehtäviä muutoksia. Mikäli lain vahvistaminen on lähellä lain voimaantuloa, lain soveltaminen heti 1.1.2023 on haastava. Tietojärjestelmän muutostöille tulisi olla riittävä aika ennen lain soveltamisen aloittamista.

Lisätiedot

Anne Qvist, pohjoisen aikuissosiaalityön päällikkö, puhelin: 310 74090
anne.qvist(a)hel.fi

Liitteet

- 1 [Asiantuntijakuulemispyyntö 30.9.2022 \(1\)](#)
- 2 [Asiantuntijakuulemispyyntö 30.9.2022, liite](#)